Amsteldijk 166
1079 LH Amsterdam
020 – 5225 999
www.kantar.com

Aan: Ministerie van Justitie en Veiligheid
Betreft: Rapport enquête slachtoffers geweld jeugdhulpverlening

Achtergrond en doelstelling

Op 12 juni jongstleden heeft de Commissie De Winter haar eindrapport “Onvoldoende beschermd, geweld in de Nederlandse jeugdzorg van 1945 tot heden” aan de ministers De Jonge (Volksgezondheid, Welzijn en Sport) en Dekker (Justitie en Veiligheid) aangeboden. Uit dit rapport blijkt dat een aanzienlijk percentage van de kinderen die van 1945 tot heden in jeugdzorginstellingen of pleeggezinnen verbleven, onvoldoende was beschermd tegen fysiek, psychisch en seksueel geweld. De commissie formuleert in haar rapport een aantal aanbevelingen. De eerste van die aanbevelingen is het opstellen van een erkenningspakket voor slachtoffers van geweld in de jeugdzorg.

Op dit moment verkent een projectteam, in samenspraak met lotgenoten(organisaties), brancheverenigingen en verschillende beleidsafdelingen binnen de ministeries VWS en JenV welke mogelijke vormen van erkenning er geboden kunnen worden aan slachtoffers van geweld in de jeugdzorg. In dit kader is Kantar uitgenodigd om een vragenlijstonderzoek onder de slachtoffers uit te voeren. Het doel hiervan is het verkrijgen van een beoordeling door slachtoffers van geweld in de jeugdhulpverlening van een aantal mogelijke erkenningsmaatregelen. De centrale vraag is als volgt geformuleerd:

Wat zijn de wensen en behoeften van de slachtoffers van geweld in de jeugdhulpverlening ten aanzien van erkenningsmaatregelen?

Opzet en uitvoering van het onderzoek

Om deze vraag te beantwoorden, heeft Kantar in samenspraak met het ministerie van JenV en een vragenlijst opgesteld. Deze vragenlijst is vervolgens voorgelegd aan een begeleidingscommissie waarin diverse lotgenotenorganisaties en branches vertegenwoordigd waren. Op basis van de feedback van deze begeleidingscommissie is de vragenlijst definitief gemaakt.

Het vragenlijstonderzoek is uitgevoerd onder slachtoffers van geweld in de Jeugdzorg, die zich hebben gemeld bij de Commissie De Winter en aangegeven dat zij benaderd mochten worden voor vervolgonderzoek. Het ministerie van J&V heeft deze personen uitgenodigd om de vragenlijst in te vullen.

Het veldwerk is op 4 december 2019 gestart en is beëindigd op 31 december 2019. Er zijn in totaal 409 slachtoffers benaderd. Van hen hebben er uiteindelijk 286 de vragenlijst volledig ingevuld. Het responspercentage komt daarmee uit op 70%, hetgeen hoog kan worden genoemd. Dit duidt op een grote betrokkenheid bij dit onderwerp.

De samenstelling van de respons is op een aantal kenmerken worden vergeleken met de samenstelling van de groep die zich heeft gemeld bij de Commissie de Winter. Op de kenmerken sekse, leeftijd, type(n) instelling(en) waar men verbleef en periode waarin het geweld plaatsvond, is er een sterke overeenkomst tussen de samenstelling van de respons en de samenstelling van de melders bij de commissie de Winter. We kunnen daardoor spreken van een representatieve steekproef op deze kenmerken.

In de volgende paragrafen beschrijven we de uitkomsten van het onderzoek. We gaan daarbij achtereenvolgens in op vijf onderwerpen:

- Profiel
- Excuses
- Steun en (financiële) regeling
- Publieke erkenning
- Leren voor de toekomst

Profiel van de slachtoffers

- De respondenten zijn in de volgende instellingen slachtoffer geweest van geweld (per persoon meer antwoorden mogelijk):
  - kindertehuis 57%
  - pleeggezin 46%
  - justitiële inrichting 13%
  - residentiële jeugdzorg 12%
  - GGZ-instelling 10%
  - Tuchtschool 3%
  - Doven- of blindeninstituut 3%
- Van de respondenten is 59% vrouw en 40% is man. De overige respondenten zijn anders, of willen het niet zeggen.
- Minder dan een kwart (20%) van de respondenten is jonger dan 50 jaar. Bijna twee derde (63%) is tussen de 50 en 69 jaar, terwijl 15% 70 jaar of ouder is.

- De respondenten zijn in de volgende periode(n) slachtoffer geweest van geweld (dit kunnen per persoon meerdere perioden zijn):
  - 1940 tot 1950 7%
  - 1950 tot 1960 22%
  - 1960 tot 1970 47%
  - 1970 tot 1980 43%
  - 1980 tot 1990 21%
  - 2000 en later 13%
- De groepen die slachtoffer waren in de jaren ’90 (11%) en/of na 2000 (13%) zijn kleiner.
- Van de respondenten heeft 95% een melding gedaan bij de Commissie de Winter.

Excuses

- Van de respondenten vindt 41% dat de Commissie de Winter voldoende bekendheid heeft gegeven aan haar eindrapport “Onvoldoende Beschermd”. Een vrijwel even grote groep van 39% vindt dat er meer bekendheid aan gegeven had mogen worden. 14% vindt het echt onvoldoende, terwijl 6% aangeeft niet te weten dat het rapport is gepresenteerd.
- Aan de respondenten die hebben aangegeven dat er onvoldoende bekendheid is gegeven aan het rapport is gevraagd op welke manier dit alsnog kan worden gedaan. De meesten noemen hierbij het onder de aandacht brengen van het rapport in de media. Daarnaast worden tv-programma’s als middel genoemd om meer bekendheid aan het rapport te geven. Ook wordt naar voren gebracht dat slachtoffers meer aan het woord gelaten zouden moeten worden, zodat duidelijker kan worden gemaakt wat de impact is van het geweld op iemands leven. Tot slot wordt genoemd dat de organisaties die echt de fout in zijn gegaan zouden moeten worden genoemd. In het kader hieronder worden enkele suggesties van respondenten geciteerd.

  Wat zou gedaan kunnen worden om meer bekendheid te geven aan het rapport van de Commissie de Winter? - enkele open antwoorden:
  - Aanbevelingen per deelsessie meer aandacht geven zodat deze concreter en duidelijker worden voor de samenleving.
  - Meer aandacht in media: In actualiteitenprogramma’s, Artikel in NRC of Volkskrant.
  - Verplichte lesstof maken binnen opleidingen/beroepen met de samenleving, zorg, kinderen et cetera.
- Circa de helft van de respondenten (51%) weet dat de ministers de Jonge van Volksgezondheid, en Dekker voor Rechtsbescherming namens het kabinet excuses hebben aangeboden aan de slachtoffers. In een van de open vragen worden opmerkingen gemaakt over de afwezigheid van deze ministers bij de presentatie van het rapport: *“Waarom waren de ministers niet bij de presentatie van Commissie de Winter. Waren we niet de moeite waard?”*
- Van de respondenten weet 17% dat ook andere organisaties in de zorg voor de jeugd excuses hebben aangeboden, terwijl 83% hier niet van op de hoogte is.

Steun en (financiële) regeling

- Van de respondenten vindt 85% het belangrijk dat er een financiële regeling komt.
- Als er een dergelijke regeling komt, vindt meer dan de helft (51%) dat alle slachtoffers een gelijk bedrag zouden moeten krijgen. Circa een derde (34%) vindt dat er verschillende bedragen zouden moeten zijn. De overige 15% weet het niet.
- Van de respondenten zou 69% ook een gesprek willen als er een financiële regeling komt, 19% wil dit misschien op een later moment en 12% wil dit niet. De meest genoemde redenen om geen gesprek te willen zijn dat men dat te moeilijk vindt (29%) of er geen behoefte aan heeft (21%). De respondenten die hebben aangegeven een gesprek te willen naast de financiële vergoeding geven hiervoor voornamelijk als reden dat ze duidelijk willen maken welke invloed het misbruik heeft gehad en nog steeds heeft. Daarnaast geven veel respondenten aan dat zij in een gesprek hun persoonlijke verhaal willen vertellen en dat zij hierdoor erkenning willen krijgen. Bovendien geven respondenten aan een gesprek te willen om uitleg te krijgen over de opstelling van instanties toen het geweld plaatsvond en over hoe de financiële vergoeding zal worden bepaald. In het kader hieronder worden enkele antwoorden van respondenten geciteerd.

Om welke redenen zou u een gesprek willen? - enkele open antwoorden:

- Om uit te leggen wat de mishandelingen voor invloed hebben op mijn leven, welke impact het heeft gehad op mijn relatie, mijn gezin en mijn carrière.
- Omdat ik hier recht op heb.
- Het zou goed zijn om dit een definitieve afsluiting te kunnen geven.
- Voor persoonlijke genoegdoening en een persoonlijk excuus.
- Om te weten waarom en hoe deze dingen konden gebeuren en waarom ik als slachtoffer niet geloofd werd en er niemand luisterde.
- Omdat er nooit een gesprek geweest is.
- Om mijn ervaring te kunnen gebruiken voor nieuw beleid om alle ellende te voorkomen.

Om welke redenen zou u geen gesprek willen? - enkele open antwoorden:

- Het roept sterke emoties op.
- Het rakelt alle ellende weer op, waardoor ik me lange tijd rot ga voelen.

- Aan de respondenten is gevraagd of men behoefte heeft aan hulp of ondersteuning. Dit is bij 74% van de respondenten het geval. De behoefte is daarbij het grootst aan psychologische hulp (32%). Een kwart geeft aan hulp of ondersteuning te willen verkrijgen door lotgenotencontact (24%), terwijl 17% dit op basis van alternatieve therapie zou willen. Daarnaast worden nog andere vormen genoemd van hulp of ondersteuning zoals gespecialiseerde trauma therapeuten, juridische hulp, mantelzorg en financiële hulp. Hieronder geven we enkele citaten van respondenten weer.

Aan welke vormen van hulp of ondersteuning heeft u behoefte? - enkele open antwoorden:

- Adequate zorg met ervaren hulpverleners : gespecialiseerde traumatherapeuten.
- Ik zou graag mijn verhaal met hulp van een schrijver op papier zetten.
- Excuus van de Raad voor de Kinderbescherming / de instelling.

- Bijna twee derde (64%) weet ook waar men de hulp of ondersteuning kan vinden waaraan men behoefte heeft. Ruim een derde (36%) weet dit niet.
- De hulplijn ‘Verbreek de stilte’ van Slachtofferhulp Nederland is bij 31% van de respondenten bekend. Een deel van de respondenten (19%) heeft ook met deze hulplijn gebeld. Circa de helft van degenen die dat hebben gedaan (47%), zijn daarbij doorverwezen naar een organisatie voor lotgenotencontact.
- Los van de vraag over behoefte aan hulp of ondersteuning, is gevraagd of men behoefte heeft aan lotgenotencontact. Ruim een derde van de respondenten (36%) geeft aan lotgenotencontact te willen. De behoefte is daarbij het grootst aan lotgenotencontactdagen (54% van degenen die behoefte hebben aan lotgenotencontact zouden dit willen), gevolgd door steun bij contact met instellingen en organisaties (42%) en doorverwijzen naar hulp en ondersteuning (30%). Andere genoemde mogelijke functies van lotgenotenorganisaties zijn de hulp om verschillende onderwerpen bekend en bespreekbaar te maken in de samenleving en de hulp die een organisatie kan bieden zoals rechtshulp of bij het vinden van betaalbare deskundigen. Hieronder staat een selectie uit de overige gegeven antwoorden weergegeven.

Wat zou u willen van een lotgenotenorganisatie? - enkele open antwoorden:

- Steun aan elkaar, gehoord worden.
- Een jaarlijkse bijeenkomst.
- Opkomen voor de belangen in het algemeen. Samen een vuist maken, samen staan we sterk.
- Lotgenoten dagen in verschillende delen (uithoeken) van het land, meer contactgroepen in de regio.
- Opleiding tot ervaringsdeskundige.

Publieke erkenning

- Aan wie zou moeten worden overgebracht wat er in de jeugdzorg is gebeurd? Men vindt vooral dat bestuurders en politici (75%) hiervan op de hoogte zouden moeten worden gebracht. Daarnaast vindt men dat dit geldt voor medewerkers uit de jeugdhulpverlening (59%) en voor de samenleving als geheel (59%). Specifieke groepen zoals uitkeringsinstanties (19%), mensen die slachtoffers kennen (19%) en studenten en scholieren (17%) worden minder vaak genoemd.
- Een documentaire wordt als vorm het meest geschikt geacht om te laten zien wat er in de jeugdzorg is gebeurd (vindt 64%). Andere geschikte vormen vindt men lezingen van slachtoffers (42%) en een website met informatie en persoonlijke verhalen (41%). Vormen zoals lesmateriaal (28%) of boeken (23%) worden minder vaak genoemd.
- Andere vormen die genoemd worden zijn de scholing van medewerkers en het inzetten van ervaringsdeskundigen, het geven van voorlichtingen, via lesmateriaal, of door middel van een monument.

- Een aantal respondenten geeft in een open antwoord aan waarom het belangrijk is over te brengen wat er is gebeurd. Hieronder staan enkele gegeven antwoorden weergegeven.

Waarom is het belangrijk over te brengen wat er is gebeurd? - enkele open antwoorden:
- Er zijn nog steeds misstanden.
- De enorme impact van geweld, hoe moeilijk het is om geweld te doorbreken, en welke opties er zijn voor effectieve hulp.
- Eerder uitleggen aan kinderen wat (hun) grenzen zijn.
- Aan jeugdhulpverleners wat hun impact is op kinderen als ze 'optreden'.

Leren voor de toekomst

- Nadat is aangegeven welke acties jeugdzorgorganisaties gaan ondernemen, is in een open vraag gevraagd welke suggesties men daar zelf nog voor heeft. Men brengt hierbij de volgende zaken naar voren; het inlichten van kinderen en jongeren over hun mogelijkheden; een luisterend oor bieden aan kinderen en jongeren; opleiding verzorgen over het herkennen van signalen van misbruik; scherpere controle van instellingen; betere screening van het zorgpersoneel; bieden van ondersteuning aan de ouders en het transparanter maken van instellingen. Hieronder staat een selectie van de antwoorden weergegeven.

Heeft u suggesties wat nog meer gedaan kan worden om herhaling te voorkomen? - enkele open antwoorden:
- Zware screening pleeggezinnen.
- Vaste voogdij aanspreekpunt voor pleegkind, vertrouwensband scheppen pleegkind – jeugdzorg.
- Psychische hulp aanbieden zonder onnodig lange wachtlijsten.
- Directe familieleden, buren, leerkrachten rondom pleeggezinnen meenemen in evaluatie.
- Meer begeleiding pleeggezinnen en meer toezicht overheid.
- Geweld in afhankelijkheidsrelaties moet bespreekbaar worden zonder dat instellingen afgerekend worden als er geweld binnen de muren heeft plaatsgevonden.
- Jeugd voorbereiden op wanneer ze de jeugdzorg verlaten.
- Verplichte opvoedtraining voor aanstaande ouders. Waarom wel een autorijbewijs maar geen ouderschapsbewijs?

- Van de respondenten vindt 77% het belangrijk dat er ervaringsdeskundigen in de hulpverlening worden ingezet. Bijna twee derde van de respondenten (63%) zou zichzelf ook als ervaringsdeskundige willen inzetten. Enkele genoemde redenen hiervoor staan hieronder weergegeven.

Wat vindt u van het inzetten van ervaringsdeskundigen in de hulpverlening?- enkele open antwoorden:

- Zeer belangrijk, ik weet veel meer dan menig opgeleide gezinsvoogd.
- Niet echt helpend.
- Heel erg tegen. Vaak zijn mensen ernstig beschadigd en mogelijk bevooroordeeld door hun eigen ervaringen.
- Heel voorzichtig mee zijn: Gevaar van projecteren eigen ervaringen op andere hulpvragers. Of zelf opnieuw getraumatiseerd worden.
- Alleen als er specifiek naar gevraagd wordt.
- Een mix van ervaringsdeskundigen en professionals zou goed zijn.

- Wat vindt men nu het meest belangrijk dat moet gebeuren? Inzetten op het voorkomen van geweld in de toekomst wordt hierbij het meest genoemd (door 79%). Een bijna even grote groep (van 77%) noemt een financiële regeling met de slachtoffers. Circa de helft (49%) vindt dat moet worden onderzocht hoe het op dit moment gesteld is met geweld in de jeugdzorg. En bijna een derde (33%) vindt dat excuses tot de grootste prioriteiten moet worden gerekend. Men kon bij deze vraag overigens drie antwoorden kiezen.
- Tot slot is aan respondenten gevraagd of men nog een laatste opmerking over het onderzoek heeft. Van de 286 respondenten vullen 168 personen hier een opmerking in. Ook dit duidt op een sterke betrokkenheid bij dit onderwerp. Hieronder staat een kleine selectie van de gegeven opmerkingen weergegeven.

Heeft u nog een laatste vraag of opmerking? - enkele open antwoorden:

- Wil Cie de winter bedanken voor gedegen onderzoek en eindconclusies, het heeft mij geholpen om het verleden beter te plaatsen.
- De politiek moet ons nu echt eens serieus nemen!
- Ik wil graag op de hoogte gehouden worden over alles, enquête en wat er verder gaat gebeuren. Ik voel me erg betrokken en wil me ervoor inzetten.
- Het invullen van de vragen bracht alweer zoveel verdriet naar boven. Het ergste is dat zoveel mensen ervan af wisten en niemand iets deed.
- Een meldpunt of noodnummer voor kinderen, ze weten niet waar en hoe misstanden te melden
- Blij dat er eindelijk openheid en excuses worden aangeboden. Ik werd nooit geloofd, ook niet door mijn ouders.
- Er komt veel naar boven: Verdriet, herinneringen, schaamte en bewustwording van het overdragen van verdriet, boosheid, onmacht op partner en kinderen.